

พัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

A Study on the Development of Folk Songs of Chae Hom District, Lampang Province

อดิสร สวญฉลาด | Adisorn SuayChalard¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการบทเพลงของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัยที่ใช้คือ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ศิลปินเพลงพื้นบ้าน และประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการประมวลผลและสรุปผล วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงโดยวิธีพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา สรุปผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า บทเพลงของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีพัฒนาการควบคู่ไปกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตในท้องถิ่น การประพันธ์สร้างสรรค์ของศิลปินในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้วยเอกลักษณ์ ทำนองเพลงพื้นบ้านที่มีอยู่ดั้งเดิม เช่น ทำนองคาว ทำนองซอฮื้อ ทำนองซอพม่า และพบว่าได้มีการพัฒนาการมาสู่ยุค เพลงร่วมสมัยในที่สุด

แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ควรมีพื้นที่แสดงออกสู่สาธารณะให้มาก การสนับสนุนผลงานเพลงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุชุมชน การร่วมแสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ การยกย่องให้รางวัลประกาศเกียรติคุณแก่ศิลปินผู้มีผลงานที่โดดเด่น การแข่งขันประกวดขับร้อง ผลงานเพลงของศิลปินท้องถิ่น การส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้เพลงประจำท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ตลอดจนการพัฒนาสื่อสมัยใหม่ โดยการบันทึกเสียงและนำเผยแพร่เข้าสู่สื่อออนไลน์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

คำสำคัญ : พัฒนาการบทเพลงอำเภอแจ้ห่ม, การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Abstract

The purpose of this research was to study the music development of Chae Hom District, Lampang Province, and to find ways to conserve and promote the songwriting work of artists in the Chae Hom District, Lampang Province, it was qualitative research. The research instruments used were Group conversation and in-depth interviews. The key informants were 15 people, including village philosophers. Folk music artists and the people involved. Processing and conclusion, data analysis and compilation by using descriptive methods based on educational objectives. The research findings were as follows.

The results of the research showed that songs of Chae Hom District, Lampang Province, have developed with art, culture, customs, and the local lifestyle. The creative writing of artists in Chae Hom District, Lampang Province, with the unique melody from the traditional music such as Khao, Saw-ue, Burmese So melodies, and found that it has finally developed into the contemporary music era.

Conservation and promotion guidelines for artist composition in Chae Hom District, Lampang Province. The research found that there should be a lot of public expression space. Supporting music through various media such as community radio, participating in various festivals. The award is given to the artist who has outstanding work. Singing contest Music by local artists. Encouraging the young generation to learn Chae Hom local music Including the development of modern media by recording audio and distributing it online to be known more.

Keywords : The Development of Folk Songs of Chae Hom District, Conservation of folk songs.

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

วัฒนธรรมไทยพื้นบ้าน ก่อกำเนิดขึ้นจากสังคมเกษตรกรรม เพราะเป็นพื้นฐานการดำรงชีพของคนไทยมาช้านาน โดยแต่เดิมเป็นการเกษตรเพื่อการทำนาแบบยังชีพ ไม่มีการใช้แรงงานอื่นนอกจากแรงงานภายในครอบครัว สมาชิกในชุมชนสังคมเกษตรกรรม ได้เรียนรู้ที่จะมีการสร้างแบบแผนทางสังคมบางประการ เพื่อช่วยผูกชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขกันอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน วัฒนธรรมแบบสังคมเกษตรนี้ จึงมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเพื่อปรับรับและสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงจุดพอดี และคนในชุมชนได้สะสมความรู้และประสบการณ์ กระทั่งเกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ถ่ายทอดกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความพอดีและสอดคล้องของวัฒนธรรมและวิถีชาวบ้านต่อสภาพแวดล้อม จะคงอยู่จนกว่าจะมีวัฒนธรรมใหม่แปลกปลอมเข้ามา เมื่อวัฒนธรรมใหม่แพร่กระจายเข้ามา สมาชิกในสังคมก็จะตอบรับหรือปรับรับในลักษณะต่าง ๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549) วัฒนธรรมชาวบ้านหรือที่เรียกว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นผลผลิตของประชาชนชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ตามภูมิศาสตร์ต่าง ๆ ของสังคมไทย ซึ่งวัฒนธรรมชาวบ้านนี้มีลักษณะเฉพาะตัว และมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้เนื่องมาจากการปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทางสังคมและทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน ความแตกต่างนี้มีทั้งในส่วนที่มองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ลักษณะบ้านเรือน อาหารการกิน ประเพณี การละเล่น และในส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ เป็นต้น (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548) วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มชน ซึ่งเป็นมรดกตกทอดกันมานาน และเป็นตัวบ่งชี้ความสำคัญถึงวิถีชีวิตของ

คนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา อันเกิดประโยชน์ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกัน และกัน ตลอดจนการรวมกลุ่ม รวมพลังสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นรากเหง้าของวิถีชีวิตในชุมชน และให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคม เช่น การฟังเพลง การร้องเพลง การแสดงมหรสพต่าง ๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านได้ทำหน้าที่ให้การศึกษา และอบรมคนในสังคมให้รู้จัก ถูกผิด รู้จักผิดชอบ เป็นบรรทัดฐานสังคม และการที่มนุษย์จะอยู่ในสังคมได้ (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2546)

เพลงพื้นบ้านเป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญาเพื่อประโยชน์ในการสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน เป็นวรรณกรรมของชาวบ้าน ที่ถือกำเนิดอยู่ในสังคมระดับชาวบ้าน ที่มีความเรียบง่ายทั้งด้านบทคล้องจอง และท่วงทำนอง ทั้งยังมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งลักษณะเฉพาะถิ่นนั้นจะปรากฏอยู่ที่ภาษาถิ่นที่ใช้แต่งบทเพลง ตลอดจนสภาพสังคมที่จะสะท้อนอยู่ในเนื้อหา บทเพลงพื้นบ้านไทยต่าง ๆ ใช้วิธีสืบทอดเพลงของตนจากปากต่อปากโดยรุ่นต่อรุ่น โดยอาศัยการจดจำ แต่เป็นที่ยอมรับ และมีการสืบทอดในท้องถิ่นของตน ด้วยเหตุนี้นักวิชาการจึงกล่าวถึงความหมายเพลงพื้นบ้านว่า หมายถึงเพลงที่ชุมชนในแต่ละท้องถิ่นประดิษฐ์เนื้อหา ท่วงทำนอง และลีลาการร้องที่เป็นแบบแผนตามความนิยมของท้องถิ่นตน และเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน (เอนก นาวิกมูล, 2528)

พื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีพัฒนาการของบทเพลง จากความเป็นท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน มีพัฒนาการสู่เพลงไทยสากล ศิลปินท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงไว้หลากหลาย มีความไพเราะของท่วงทำนอง ความงดงามทางวรรณศิลป์ สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมสังคมชุมชน ดังตัวอย่างหนึ่งบทเพลงที่นับได้ว่าเป็นเพลงประจำท้องถิ่นของอำเภอแจ้ห่ม คือ เพลงเที่ยวแจ้ห่ม ผู้ประพันธ์ เนื้อร้อง ทำนอง คุณครูศรีวังพรหมกิ่งแก้ว เนื้อเพลงพรรณนาถึงความงดงามทางธรรมชาติของท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ภาษา สำนวนเพลงใช้ภาษาไทยกลางในการเรียบเรียง นับเป็นอีกพัฒนาการหนึ่งของบทเพลง เนื้อเพลงได้กล่าวถึงพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม ที่มีธรรมชาติชวนชม ทิวทัศน์ห้วงภูผา เทือกเขา ลำเนาแมกไม้ ดารดาษต้นไป ด้วยมวลดอกไม้ในป่า ลมโชย กลิ่นโรยนาสา ธารน้ำเซาะชันซำ เป็นสัญญาเพลงไพร ลำแม่มอญ ล่องลอย ร่วมแม่สอย เซาะดินดอยหลังรินไหล ไหลลงแม่วัง เลียบฝั่งสองข้างวิไล วัดดอยม่อนอักโขชัย มิ่งขวัญใจของชาวแจ้ห่ม เป็นต้น (สมควร สุทธิสุขพงค์, สัมภาษณ์เมื่อ 6 ตุลาคม 2559) จากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่า เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมของชาวบ้าน ถือกำเนิดอยู่ในสังคมระดับชาวบ้าน มีความเรียบง่ายทั้งด้านบทคล้องจอง และยังมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นปรากฏอยู่ ขณะเดียวกัน ก็ทำให้ทราบว่าในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม มีผลงานเพลงอยู่จำนวนมาก และยังมีศิลปินจำนวนหนึ่งที่ยังไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ มีแนวโน้มที่ผู้คนจะลืมเลือน สูญหาย การสืบทอดบทเพลงจากปากต่อปากโดยรุ่นต่อรุ่นโดยอาศัยการจดจำ อาจไม่มีการบันทึกถึงประวัติความเป็นมา และระเบียบวิธีในการร้องการเล่น ซึ่งง่ายต่อการสูญหายลืมเลือนไป หากไม่มีระบบที่ดีในการสืบสานและการอนุรักษ์ ดังนั้น การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้รากเหง้าวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการสำคัญ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมบทเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดำรงอยู่ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมแสดงดนตรีในวงโยธวาทิต วงสตริง วงดนตรีประจำโรงเรียนของโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา และได้บรรเลงบทเพลงประจำถิ่นที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงมีความสนใจที่จะเก็บรวบรวมบทเพลงต่าง ๆ ที่ศิลปินในท้องถิ่นได้ประพันธ์ไว้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เพื่อศึกษาพัฒนาการของเพลงในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และหาแนวทางในการอนุรักษ์ และส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงไทยสากลของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ให้ยั่งยืนสืบทอดและเป็นรู้จักของคนรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
2. เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด คุณค่าและความหมายบทเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงของชาวบ้านที่เน้นความสนุกสนาน มีความเรียบง่าย เนื้อร้อง ทำนอง รูปแบบฉันทลักษณ์ไม่ตายตัว เนื้อเพลงมีการสอดแทรกวิถีชีวิต ค่านิยมของคนในพื้นที่นั้น ๆ เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มักไม่มีการระบุกำเนิดที่แน่นอน (สุกัญญา สุจฉายา, 2545) ขณะที่ (อเนก นาวิกมูล, 2521) กล่าวว่า บทเพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก อธิบายเรื่องราว แทรกความรู้ เป็นค่านิยมของสังคม และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นต่อไป ด้วยการจดจำและการฝึกปฏิบัติด้วยปฏิภาณไหวพริบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนา ต้องเริ่มจากการรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมี และนำมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตภายใต้คุณค่าอันดั้งเดิมแบบดั้งเดิม การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านของชุมชนนี้ จึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ระดับบุคคลและกลุ่มคนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน ชุมชน หรือสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีวิถีหรือสภาพที่มีความแตกต่างกันอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม

กรมศิลปากร (2540) กล่าวว่า ไม่มีวัฒนธรรมของชนชาติใดหมู่ใดหยุดนิ่งอยู่กับที่ เพราะวัฒนธรรมจะมีการเลื่อนไหลไปตามสภาพการสร้างสรรค์จนเกิดการพัฒนาก้าวหน้า และเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นฐานเดิมของชนชาตินั้น ๆ วัฒนธรรมย่อมมีการผสมผสานกับอิทธิพลต่าง ๆ ที่ไหลเข้ามากระทบ หากชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ดำรงรักษาคงรูปแบบที่เป็นแกนหลักเอาไว้ได้ ชุมชนสังคมนั้นย่อมสามารถรักษาเอกภาพของตนเองไว้ได้ แต่เมื่อใดที่สังคมปล่อยปละละเลยให้การพัฒนาทำลายจนสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะไป ชุมชนสังคมที่มีวัฒนธรรมเฉพาะตัวนั้นย่อมอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น แม้การพัฒนาจะเป็นสิ่งจำเป็นต่อคุณภาพของทุกสังคม แต่แนวทางการพัฒนาที่ดีนั้น จะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา การพัฒนาหากมีความสมดุลและอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง สังคมนั้น ๆ ย่อมมีความก้าวหน้า ประชาชนประสบกับความสุข แต่เมื่อใดที่การพัฒนาขาดการพิจารณาพื้นฐานเหล่านั้น ย่อมจะเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตผู้คน สำหรับแนวทางการอนุรักษ์ที่สำคัญคือ 1. ศึกษาค้นคว้าวิจัย และจัดทำวัฒนธรรมไทยให้เป็นวิชาการ และเป็นลายลักษณ์ สามารถนำเข้าสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้ 2. ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เสื่อมไปแล้ว หรือกำลังทรุดโทรม มีที่ท้าวว่าจะฟื้นฟูไม่ไหวแล้ว ให้ลูกหลานได้ศึกษาและเป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้าต่อไป 3. ช่วยกันส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติและการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้วยการให้กำลังใจ การสนับสนุนทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์และแรงกายเมื่อมีโอกาส 4. ช่วยกันเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักโดยเฉพาะเยาวชน ควรจะได้รับทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา และคุณประโยชน์ของวัฒนธรรมต่าง ๆ ของไทย 5. ช่วยกันพัฒนาวัฒนธรรมไทยในส่วนที่พัฒนาได้ให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย และให้บังเกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคงของชาติ 6. ช่วยกันกลั่นกรองและรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติที่จะมาช่วยทำให้วัฒนธรรมไทยเจริญขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีผลงานวิจัยของ กิตติมา ชาญวิชัย (2554) วิจัยเรื่องเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพิษณุโลกในมิติของการสื่อสารทางวัฒนธรรม ในด้านความสำคัญของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน รวมถึงวิธีการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านสู่ชุมชนอย่างยั่งยืนในแง่ของการอนุรักษ์สืบสานและการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า เพลงพื้นบ้านเป็นความภาคภูมิใจในแง่ของ (1) การเป็นประเพณีที่ทรงคุณค่า (2) เป็นสิ่งยึดโยงผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน (3) ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี (4) ทำให้เกิดความสุขสนุกสนานในยามที่ได้ขับร้องร่วมกัน (5) ทำให้เกิดการประสาน การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในชุมชน (6) ทำให้ผู้คนผ่อนคลายความเครียด (7) เป็นการฝึกสมองให้ผู้ขับร้อง ในแง่ของการอนุรักษ์สืบสานเพลงพื้นบ้านพบว่า ต้องการให้ “ภาครัฐ” เข้ามามีส่วนช่วยมากที่สุด ส่วนสื่อมวลชน ชุมชนและสถานศึกษา รวมถึง นักวิชาการต่างถูกกล่าวถึงในลำดับต่อมา

ทิพย์สุดา อิ่มใจ (2556) ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของเพลงภาคกลาง 5 คณะมีทั้งที่เป็นวิถีชีวิตในชุมชนได้รับการถ่ายทอดจากผู้เชี่ยวชาญแบบครูพักลักจำ การสืบทอดการแสดงจากรุ่นสู่รุ่น การรวมกลุ่มชนในชุมชน และการสืบทอดในระบบการศึกษา โดยเกิดความรักความชอบใจในศิลปะการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลาง สภาพปัญหาของการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลางในปัจจุบันได้แก่ 1) ปัญหาเกี่ยวกับผู้ชม ได้แก่ ความนิยมของคนดู 2) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ด้านการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ 3) ปัญหาเกี่ยวกับตัวศิลปิน ได้แก่ รายได้จากการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลางไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ศิลปินไม่มีผู้สืบทอด และขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ 4) ปัญหาเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ขาดการส่งเสริมจากหน่วยราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม 1) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลาง (1.1) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยศิลปิน การสร้างคุณค่าของตัวศิลปิน และการพัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปิน (1.2) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยชุมชน การทำให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต การสร้างกระแสในชุมชน และการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม (1.3) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม กระจายอำนาจและบทบาทการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐให้แก่หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ด้านการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลางจัดทำเป็นรูปเล่มหนังสือและซีดี และการปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่น 2) การพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลาง การพัฒนาองค์ประกอบการแสดงและการพัฒนารูปแบบการแสดงให้มีทั้งแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ 3) การสืบสานวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง (3.1) การสืบสานในระบบการศึกษา การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และการสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย (3.2) การสืบสานนอกระบบการศึกษา โดยศิลปินเพลงพื้นบ้านภาคกลางดำเนินการถ่ายทอดด้วยความเต็มใจ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม แนวทางอนุรักษ์ และการส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งถูกคัดเลือกโดยใช้ดุลยพินิจ จำนวน 15 คน ได้แก่ ศิลปินเพลงพื้นบ้าน นักร้อง นักดนตรีในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ครั้งนี้ ใช้วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. การรวบรวมข้อมูล ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การดำเนินการวิจัย

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ประวัติความเป็นมา สถานการณ์ของเพลง หลักฐาน ภาพถ่าย โน้ตเพลง เนื้อเพลง ประวัติ ศิลปิน นักแต่งเพลง ประสบการณ์การเรียนรู้ของพ่อครู ลักษณะของเพลง และการร้องเพลงพื้นบ้าน

2.2 การบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงตลอดการดำเนินการวิจัย ด้วยการบันทึกลงกระดาษทันทีที่มีการประชุมหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจึงจัดพิมพ์เป็นเอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน

2.3 การบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์ เพื่อถอดถ้อยคำจากผู้ให้ข้อมูลอย่างละเอียด ให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง มาจัดพิมพ์บันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2.4 การถ่ายภาพ เป็นการบันทึกภาพถ่ายตลอดเวลาการทำวิจัย ภาพถ่ายจะช่วยบรรยายสภาพความเป็นไปของสถานการณ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ดีกว่าการเขียนคำบรรยายยาว ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทันทีที่พบเหตุการณ์

2.5 การบันทึกวิดีโอการร้องเพลง ในขณะที่มีการฝึกซ้อมและการแสดงจริง

3. สรุปผลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษารายละเอียด แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตและเนื้อหาในการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดสร้างเป็นประเด็นสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มฉบับร่าง
3. นำประเด็นสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบเนื้อหาและปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้ครอบคลุมตามเนื้อหาตามวัตถุประสงค์วิจัย และนำไปรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง
4. นำประเด็นที่ปรับปรุงแก้ไข ปรับปรุงให้มีความชัดเจนครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา
5. ถอดองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของเพลงในอำเภอแจ้ห่ม และสังเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ต่อไป
6. จัดเวทีเสวนา เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ ส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากระบบการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามประเด็นการวิจัยและเรียบเรียงเสนอเป็นรายงานโดยวิธีพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล เพื่อการสรุปผลวิจัยตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการเพลงของศิลปินแจ้ห่ม วิวัฒนาการของดนตรีกับสังคม ดนตรีมีวิวัฒนาการควบคู่ไปกับศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมไปถึงพิธีกรรมทางศาสนา ความเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคม ดนตรีนอกจากจะแสดงออกถึงความประณีต วิจิตรพิสดารแล้ว ยังสะท้อนถึงความต้องการด้านจิตใจ และอารมณ์ของคนในสังคมในแต่ละยุคสมัย ทั้งยังเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตสังคมชุมชน ดังเพลงพื้นบ้านที่ชื่อ เพลงแจ้ห่มสวรรค์ ผู้แต่ง เนื้อร้อง ทำนอง พงษ์ศักดิ์ ถนอมจิตต์ มีเนื้อเพลงดังนี้

ครึ่งหนึ่งคิดถึง	ตรึงใจไม่จาง
เมื่อจากไปไกลห่าง	ลำปางเขลางค์นคร
ผ่านมาให้ห่วงอาวรณ์	สักวันหนึ่งคงย้อน
สัจจขึ้นชม	สมใจ
แนวป่าภูผา	ธาราแมกไม้
เขียวขจียอดไม้	มวลงไม้กิ่งใบไผเอน
กั๊วลมเขื่อนน้ำเมื่อยามเย็น	สวงามยามได้เห็น
เหมือนเป็นวิมาน	ฉิมพลี
ทั่วถิ่นรื่นรมย์แจ้ห่มสวรรค์	วัดดอยอักโขชัยนันท
อัครรยเฝ้าพระเจดีย์	อธิษฐานพระนอนขอพรสิ่งดี
กอบกู้ปกป้องน้องพี่	อนุสาวรีย์พ่อพญาคำลือ
ได้มาราบกัน	พนมมือ
อยู่คู่เมืองเลื่องชื่อ	คือพระบาทปู่ผาแดง
ศูนย์รวมใจราบไหวได้บุญหนุนแรง	แจ้ห่มน้ำใจไม่แล้ง
ไม่เปลี่ยนแปลงรักใคร่รักจริง	

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า ด้วยเอกลักษณ์ทำนองเพลงจากดนตรีสะล้อซอซึงที่มีอยู่ดั้งเดิม ได้ส่งผลต่อแนวทางที่เป็นลักษณะการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่มโดยประพันธ์คำร้องขึ้นใหม่ เช่น ทำนองคว่ำ ทำนองเพลงซอฮื้อ ทำนองเพลงซอพม่า ดังเพลงพื้นบ้านที่ชื่อ เพลง น้ำปู – น้ำผัก เนื้อร้อง ทำนอง ครูอำนวย พงษ์นิกร มีเนื้อเพลงดังนี้

อาหารขึ้นชื่อ เลื่องลือมานาน	อาหารพื้นบ้านนั่นคือน้ำปู
รสอร่อยดีคนที่ชิมรู้	เราทำจากปูดุทำนา
ปุมิมากมายทำลายข้าวกล้า	ทำให้ชาวนาปัญญาหามี
ภูมิปัญญาไทยมีให้น้องพี่	น้ำปูรสดีมีที่หนองนา
กบนอกกะลาเข้ามาทำข่าว	น้ำปูหนองนาออกข่าวช่องแก้ว
เป็นแหล่งเรียนรู้คู่หมู่บ้านเรา	จนราชภัฏเขาเข้ามาวิจัย

อีกทั้งน้ำผักจุกกันดี	หนองนาเรานี้มีน้ำผักขาย
อาหารพื้นบ้านสืบสานยายาย	เพื่อนมิตรสหายมากมายหาซื้อ
เขาทำมานานอาหารขึ้นชื่อ	เป็นที่เลื่องลือลองซื้อชิมดู
ทำเป็นน้ำพริกกินกับแคบหมู	ใช้ต้มปลาทอดอู๋ได้

ขณะเดียวกันพบว่า ดนตรีสากล ได้เข้าสู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ และมีพัฒนาการไปตามยุคสมัย ในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีพัฒนาการของบทเพลง จากความเป็นท้องถิ่นเพลงพื้นบ้าน มีพัฒนาการสู่เพลงไทยสากล ศิลปินท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงไว้มากมาย มีความไพเราะของท่วงทำนอง ความงดงามทางวรรณศิลป์ สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมสังคมชุมชน ซึ่งเนื้อเพลงได้พรรณนาถึงความงามและความสมดุลทางธรรมชาติของท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ภาษา สำนวนเพลง ใช้ภาษาไทยกลางในการเขียนเรียบเรียง ดังเพลงพื้นบ้านชื่อเพลง เทียวแจ้ห่ม ผู้ประพันธ์ เนื้อร้อง ทำนอง โดยครูศรีวัง พรหมกิ่งแก้ว มีเนื้อเพลงดังนี้

(A) ถิ่นเหนือ ณ แดนแจ้ห่ม	ธรรมชาติชวนชม	งามสุดสมคำอ้าง
แนววนาป่าดงพงกว้าง	แลเหยี่ยวไปทุกทาง	ทิวทัศน์หว่างภูเขา
(A) เทือกเขา ลำเนาแมกไม้	ดาดดาขดขึ้นไป	มวลดอกไม้ในป่า
ลมโชย กลิ่นโรยนาสา	ธารน้ำเซาะชันชะ	เป็นสัญญาณเพลงไพร
(B) *ลำแม่มอญ ล่องลอย	ร่วมแม่สอย	เซาะดินดอยหลังรินไหล
ไหลลงแม่วัง	เลียบฝั่งสอง	ข้างวิไล
วัดดอยม่อนอักโขชัย	มิ่งขวัญใจ	ของชาวแจ้ห่ม
(A) **หนุ่มสาวก็งามเหลือเอย	ชวนพิศน้าชมเขย	สุดเฉลยคำชม
ปวงประชาที่น่านิยม	งามเหลือแดนแจ้ห่ม	ชมแล้วพาเพลินใจ (ซ้ำ *. **)

ข้อค้นพบคิตลักษณ์ของบทเพลง ส่วนใหญ่พบมีลักษณะคิตลักษณ์แบบเพลงท่อนเดียว เอกบท Unitary Form ซึ่งพบมากในเพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่ จากเพลงเทียวแจ้ห่ม ได้สะท้อนให้เห็นว่า มีการประพันธ์ในลักษณะของคิตลักษณ์ในแบบดนตรีสากล Ternary Form A A B A ซึ่งมักพบคิตลักษณ์ในลักษณะนี้ในบทเพลงลูกกรุง และลูกทุ่งส่วนใหญ่ นับเป็นอีกพัฒนาการหนึ่งของบทเพลงของอำเภอแจ้ห่มที่ได้มีพัฒนาการต่อมาจากเพลงไทยสากลตามสมัยนิยม เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง กระทั่งนำมาสู่การสร้างสรรค์บทเพลงพื้นบ้านที่เข้ากับยุคสมัยในที่สุด

ตอนที่ 2 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ศิลปินเพลงอำเภอแจ้ห่ม ต้องการพื้นที่การแสดงออกถึงผลงานบทเพลงต่าง ๆ สู่สาธารณะให้เพิ่มมากขึ้น และควรให้การสนับสนุนในผลงานเพลงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุชุมชน เพราะเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงบทเพลงต่าง ๆ ของศิลปินในท้องถิ่นได้ง่าย ขณะที่ประชาชนที่รับฟังบทเพลงของศิลปินเพลงอำเภอแจ้ห่ม ได้เสนอว่า ควรสนับสนุนศิลปินในท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น การเชิญร่วมแสดงในงานรื่นเริงสำคัญประจำปีต่าง ๆ การส่งเสริมศิลปินบทเพลงท้องถิ่นโดยการยกย่อง การให้รางวัลประกาศเกียรติคุณแก่ศิลปินผู้มีผลงานที่โดดเด่น และการแข่งขันประกวดการขับร้องบทเพลง ซึ่งเป็นผลงานของศิลปินท้องถิ่นในงานสำคัญต่าง ๆ และการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของบทเพลงพื้นบ้าน หรือเพลงประจำท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ตลอดจนการพัฒนาสื่อสมัยใหม่ โดยนำบทเพลงของศิลปินท้องถิ่นมาบันทึกเสียง และนำเผยแพร่เข้าสู่สื่อออนไลน์ เพื่อทำให้บทเพลงของศิลปินถูกเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณะเป็นที่รู้จักมากขึ้น นอกจากนี้ ผลงานวิจัยยังพบว่า วงดนตรีพื้นบ้านสละล้อซอซึง ที่ริ่บงานแสดงส่วนใหญ่ นอกจากบรรเลงเพลงพื้นบ้านแล้ว

ยังบรรเลงผลงานเพลงของศิลปินแจ้ห่ม เช่น วงดนตรีวงสะล้อซอซึงของชมรมผู้สูงอายุวงตะเคียนทอง ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้พื้นที่แสดงเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานบทเพลงท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการเพลงของศิลปินแจ้ห่ม วิวัฒนาการของดนตรีกับสังคม ดนตรี มีวิวัฒนาการควบคู่มาับศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมไปถึงพิธีกรรมทางศาสนา ดังเพลงพื้นบ้านที่ชื่อ เพลงแจ้ห่มสวรรค์ ที่แต่งเนื้อร้องและทำนอง โดยครูพงษ์ศักดิ์ ถนอมจิตต์ นั้น ได้สะท้อนถึงวิถีชีวิตผู้คนในพื้นที่ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการคิดคำนึงถึงบริบทที่ใกล้ชิดทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นสรวงสวรรค์รื่นรมย์ของชุมชนคือแจ้ห่ม ตลอดถึงการความเชื่อความศรัทธาในหลักการทางศาสนา รวมถึงสิ่งที่เป็จุดศูนย์รวมใจของคนในชุมชน เป็นเอกลักษณ์อันสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตสังคมชุมชน และยังเป็นการแสดงออกถึงความประณีตของจิตใจและความงดงามด้านจิตใจ และอารมณ์ของคนในยุคสมัยที่ผ่านมา นับเป็นสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นในตัวผู้รังสรรค์เพลงพื้นบ้านแจ้ห่ม เป็นความงดงามในสถานะของศิลปะเพลงพื้นบ้าน ที่มุ่งกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งของชุมชนที่มีความเชื่อความศรัทธา โดยใช้บทเพลงพื้นบ้านในการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อำนวยสิ่งดีงามให้แก่ชุมชน ประเด็นข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กิตติมา ชาญวิชัย (2554, น. 31) วิจัยเรื่องเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพิษณุโลกในมิติของการสื่อสารทางวัฒนธรรม ในด้านของความสำคัญของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน รวมถึงวิธีการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านสู่ชุมชนอย่างยั่งยืนในแง่ของการอนุรักษ์สืบสานและการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า เพลงพื้นบ้านเป็นความภาคภูมิใจในแง่ของ (1) การเป็นประเพณีที่ทรงคุณค่า (2) เป็นสิ่งยึดโยงผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน (3) ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี (4) ทำให้เกิดความสุขสนุกสนานในยามที่ได้ขับร้องร่วมกัน (5) ทำให้เกิดการประสาน การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในชุมชน (6) ทำให้ผู้คนผ่อนคลายความเครียด (7) เป็นการฝึกสมองให้ผู้ขับร้อง

ผลการวิจัยพบว่า ด้วยเอกลักษณ์ทำนองเพลงจากดนตรีสะล้อซอซึงที่มีอยู่ดั้งเดิม ได้ส่งผลต่อแนวทางที่เป็นลักษณะการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม โดยประพันธ์คำร้องขึ้นใหม่ เช่น การใช้ทำนองเพลงซอพม่า ดังตัวอย่างเพลงพื้นบ้านที่ชื่อ เพลง น้ำปู – น้ำผัก ที่แต่งเนื้อร้อง ทำนอง โดยครูอำนวยการ พงษ์นิกร ได้สะท้อนถึงวิถีชุมชนที่อิงอาศัยกับธรรมชาติในการเป็นอยู่ และสะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านในการคัดเลือกสิ่งที่ใกล้ตัวมาจัดทำเป็นอาหารเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน พร้อมกันนั้นบทเพลงดังกล่าว ยังได้ทำหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสร้างเรื่องเล่า และประยุกต์รูปแบบการทำข่าวประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลายต่อสาธารณะ และนำไปสู่การรู้จัก เกิดความนิยมต่อสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน และทำให้เกิดการเชื่อมประสานความร่วมมือทางวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่สนใจเข้ามาสนับสนุนด้วย จึงถือได้ว่าบทเพลงพื้นบ้านดังกล่าวได้ทรงคุณค่าในแง่ของการรับใช้ชุมชนสังคมอย่างน่าสนใจ ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากการรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมี และนำมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตภายใต้คุณค่าอันดีงามแบบดั้งเดิม การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านของชุมชน จึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ระดับบุคคลและกลุ่มคนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน ชุมชน หรือสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีวิถีหรือสภาพที่มีความแตกต่างกันอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ดนตรีสากลได้เข้าสู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ และมีพัฒนาการไปตามยุคสมัย ในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีพัฒนาการของบทเพลงจากความเป็นท้องถิ่นเพลงพื้นบ้าน มีพัฒนาการสู่เพลงไทย

สากล ศิลปินท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ผลงานเพลง ไว้จำนวนมาก มีความไพเราะของท่วงทำนอง ความงดงามทางวรรณศิลป์ สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมสังคมชุมชน เพลงเที้ยวแจ้ห่ม ผู้ประพันธ์ เนื้อร้อง ทำนอง ครูศรีวังพรหมกิ่งแก้ว เนื้อเพลงพรรณนาถึงความงดงามทางธรรมชาติของท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ตลอดถึงการเล่าเรื่องราวของทรัพยากรในท้องถิ่นที่จำเป็นต่อการเกษตรกรรมนั้นคือสายน้ำแม่มอญ แม่สอย ที่หล่อเลี้ยงเกษตรกรรมในพื้นที่ด้วยภาษา สำนวนเพลง ใช้ภาษาไทยกลางในการเขียนเรียบเรียง สะท้อนให้เห็นว่าบทเพลงพื้นบ้านได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชุมชน ที่ต้องการสื่อสารให้ชุมชนตระหนักในการอนุรักษ์ให้เกิดความสมดุลของการใช้ทรัพยากร และการอยู่ร่วมกันเพื่ออนาคตของชุมชน ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า เพลงพื้นบ้านแจ้ห่มบทนี้ ได้เติมเต็มความมีคุณค่าอย่างดียิ่งคือ ภูมิปัญญาในการสร้างความร่วมมือในชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ กรมศิลปากร (2540, น. 29-30) กล่าวว่า ไม่มีวัฒนธรรมของชนชาติใดหมู่ใดหยุดนิ่งอยู่กับที่ เพราะวัฒนธรรมจะมีการเลื่อนไหลไปตามสภาพการสร้างสรรค์จนเกิดพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นฐานเดิมของชนชาตินั้น ๆ วัฒนธรรม ย่อมมีการผสมผสานกับอิทธิพลต่าง ๆ ที่ไหลเข้ามากระทบ หากชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมนั้นดำรงรักษารูปแบบที่เป็นแกนหลักเอาไว้ได้ ชุมชนสังคมนั้นย่อมสามารถรักษาเอกภาพของตนเองไว้ได้ แต่เมื่อใดที่สังคมปล่อยปละละเลยให้การทำลายจนสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะไป ชุมชนสังคมที่มีวัฒนธรรมเฉพาะตัวนั้นย่อมอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น แม้การพัฒนาจะเป็นสิ่งจำเป็นต่อคุณภาพของทุกสังคม แต่แนวทางการพัฒนาที่ดีนั้น จะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา การพัฒนาหากมีความสมดุลและอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง สังคมนั้น ๆ ย่อมมีความก้าวหน้า ประชาชนประสบกับความสุข แต่เมื่อใดที่การพัฒนาขาดการพิจารณาพื้นฐานเหล่านั้น ย่อมจะเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตผู้คน

ผลศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมผลงานการประพันธ์บทเพลงของศิลปินในพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ศิลปินเพลงอำเภอแจ้ห่ม ต้องการพื้นที่การแสดงออกถึงผลงานบทเพลงต่าง ๆ สู่อำเภอให้เพิ่มมากขึ้น และควรให้การสนับสนุนในผลงานเพลงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุชุมชน เพราะเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงบทเพลงต่าง ๆ ของศิลปินในท้องถิ่นได้ง่าย สอดคล้องกับผลวิจัยของ ทิพย์สุดา อิ่มใจ (2556) ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลาง ได้แก่ (1) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยศิลปิน ได้แก่ การสร้างคุณค่าของตัวศิลปิน และการพัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปิน (2) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยชุมชน ได้แก่ การทำให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต การสร้างกระแสในชุมชน และการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม (3) การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม กระจายอำนาจและบทบาทการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐให้แก่หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ด้านการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลาง จัดทำเป็นรูปเล่มหนังสือและซีดี และการปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่น

ขณะที่ประชาชนที่รับฟังบทเพลงของศิลปินเพลงอำเภอแจ้ห่ม ได้เสนอว่า ควรสนับสนุนศิลปินในท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น การเชิญร่วมแสดงในงานรื่นเริงสำคัญประจำปีต่าง ๆ การส่งเสริมศิลปินบทเพลงท้องถิ่นโดยการยกย่อง การให้รางวัลประกาศเกียรติคุณแก่ศิลปินผู้มีผลงานที่โดดเด่น และการแข่งขันประกวดการขับร้องบทเพลง ซึ่งเป็นผลงานของศิลปินท้องถิ่นในงานสำคัญต่าง ๆ และการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของบทเพลงพื้นบ้าน หรือเพลงประจำท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ กรมศิลปากร (2540, น. 29-30) กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์ที่สำคัญ คือ 1. ศึกษาค้นคว้าวิจัย และจัดทำวัฒนธรรมไทยให้เป็นวิชาการและเป็นลายลักษณ์ สามารถนำเข้าสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้ 2. ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เสื่อมไปแล้ว หรือกำลังทรุดโทรมมีที่ทว่าจจะฟื้นฟูไม่ไหวแล้ว ให้ลูกหลานได้ศึกษาและเป็น

หลักฐานในการศึกษาค้นคว้าต่อไป 3. ช่วยกันส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติและการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้วยการให้กำลังใจ การสนับสนุนทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์และร่างกายเมื่อมีโอกาส 4. ช่วยกันเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักโดยเฉพาะเยาวชน ควรจะได้รับทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา และคุณประโยชน์ของวัฒนธรรมต่าง ๆ ของไทย 5. ช่วยกันพัฒนา ธรรมไทยในส่วนที่พัฒนาได้ให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัยและให้บังเกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคงของชาติ 6. ช่วยกันกลั่นกรองและรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติ ที่จะมาช่วยทำให้วัฒนธรรมไทยเจริญขึ้น

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยยังพบว่า วงดนตรีพื้นบ้านสะล้อซอซึงที่รับงานแสดงส่วนใหญ่ นอกจากบรรเลงเพลงพื้นบ้านแล้ว ยังบรรเลงผลงานเพลงของศิลปินแจ้ห่ม เช่น วงดนตรีวงสะล้อซอซึงของชมรมผู้สูงอายุ ตะเคียนทอง ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้มีพื้นที่แสดงเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานบทเพลงท้องถิ่น ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของ ทิพย์สุดา อิ่มใจ (2556, น. 89) วิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ การทำให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต การสร้างกระแสในชุมชน และการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม และการพัฒนารูปแบบการแสดงให้มีทั้งแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ เพื่อการสืบสานในระบบการศึกษาโดยจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลางเป็นหลักสูตรท้องถิ่น หรือการสืบสานนอกระบบการศึกษา ได้แก่ ศิลปินเพลงพื้นบ้านภาคกลางดำเนินการถ่ายทอดด้วยความเต็มใจ

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง พัฒนาการบทเพลงพื้นบ้านของอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สามารถสรุปประเด็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

ผลการวิจัยพัฒนาการบทเพลงอำเภอแจ้ห่ม พบว่า ศิลปินโดยมากมักจะมีอายุมาก ปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือการขาดการสืบสานต่อ ดังนั้น จึงควรให้การสนับสนุนผลงานเพลงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุชุมชน เพราะเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงบทเพลงต่าง ๆ ของศิลปินในท้องถิ่นได้ง่าย ตลอดจนการเชิญร่วมแสดงในงานรื่นเริงสำคัญประจำปีต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติของศิลปินท้องถิ่นในงานสำคัญต่าง ๆ และการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของบทเพลงพื้นบ้าน หรือเพลงประจำท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม โดยเฉพาะเยาวชนควรจะได้รับทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา และคุณประโยชน์ของวัฒนธรรมต่าง ๆ ของไทย

เพลงพื้นบ้านอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี วิถีชีวิตในท้องถิ่น เอกลักษณ์ทำนองเพลงจากดนตรีในวงสะล้อซอซึง และแนวทางเพลงไทยสากลตามสมัยนิยม โดยมีรายละเอียดของข้อมูลค่อนข้างมาก ดังนั้น การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลต้องอาศัยเวลา และงบประมาณที่เพียงพอ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ควรสนับสนุนทุนดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2540). *ระบบการบริหารการจัดการวัฒนธรรม (ฉบับแก้ไขปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: ประชาชน.
- กิตติมา ชาญวิชัย. (2554). *เพลงพื้นบ้านในจังหวัดพิษณุโลกในมิติของการสื่อสารทางวัฒนธรรม*. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, 6.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทิพย์สุดา อิ่มใจ. (2556). *การอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม*, ปริญญาโท
ปริญญาโทศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา. สารานุกรมไทยฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 21. 2513. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุกัญญา สุฉฉายา. (2545). *เพลงพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). *วัฒนธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด.
- เอนก นาวิกมูล. (2521). *เพลงนอกศตวรรษ*. กรุงเทพฯ: การเวก.
- เอนก นาวิกมูล. (2528). *สารานุกรมเพลงพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาเพลงพื้นบ้าน.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.